

KOMPETENCE

PRO **DEMOKRATICKOU** KULTURU

Stručný průvodce pro vzdělavatele

Proč je ve vzdělávání důležité
posilovat kompetence
pro demokratickou kulturu?

CENTRUM
OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

www.obcanskevzdelavani.cz

CO JSOU KOMPETENCE PRO DEMOKRATICKOU KULTURU A PROČ SE JIMI VŮBEC ZABÝVAT?

Na počátku stály **dvě otázky**:

Jaké **kompetence jsou pro občany důležité**, aby se mohli ve společnosti chovat demokraticky?

A mají **vzdělavatelé možnosti rozvoj těchto kompetencí pozitivně ovlivnit**?

Odpověď na první otázku nabízí model **kompetencí pro demokratickou kulturu** vytvořený mezinárodním týmem pod patronací Rady Evropy, se kterým vás v tomto průvodci seznámíme.

Odpověď na druhou otázku vám nabízíme hned: **ANO**. Věříme, že vzdělavatelé mají možnost rozvoj důležitých kompetencí ovlivnit.

Proto jsme **připravili tohoto stručného průvodce**, který je určen primárně vzdělavatelům a přibližuje kompetenční model českým čtenářům. Navazujeme tak na [původní dokument](#) Rady Evropy^[1] a [překlad jeho shrnutí](#).

V průvodci model doplňujeme **zkušenostmi českých vzdělavatelů i stručnými komentáři** k jednotlivým kompetencím. Chceme tak podtrhnout jejich význam a motivovat vzdělavatele k zájmu o to je promítnout ve vzdělávacích aktivitách.

Problematikou občanskovzdělávacích aktivit se zabýváme dlouhodobě a domníváme se, že kompetenční model představuje zajímavý a inspirativní **komplexní pohled na vzdělávací aktivity a jejich cíle**.

Věříme, že průvodce může být **přínosný pro všechny vzdělavatele**. Máme na mysli zejména vyučující všech typů škol a koordinátory volnočasových aktivit jako například vedoucí skautských a jiných oddílů, zájmových kroužků apod.

Zároveň jsme přesvědčeni, že s kompetenčním modelem by se měli seznámit také ti, kteří vzdělávají budoucí vzdělavatele – např. odborníci na pedagogických fakultách. Přáli bychom si, aby modelu věnovali pozornost rovněž představitelé státní správy a politici, kteří se zabývají otázkami školství a kterým **záleží na kvalitě demokracie**.

Kompetence pro demokratickou kulturu představují **souhrn dovedností, znalostí, hodnot a postojů**, které by měly být vlastní každému občanovi v demokratické společnosti.

Model kompetencí pro demokratickou kulturu tvoří **dvacet nejvýznamnějších kompetencí** moderního občana, který:

- » se chce účinně **podílet na demokratické kultuře**
- » chce **pokojně žít s ostatními** v kulturně rozmanitých demokratických společnostech

[1] Kompetence pro demokratickou kulturu – Soužití rovných s rovnými v kulturně rozmanitých demokratických společnostech. Rada Evropy, 2016.

MODEL KOMPETENCÍ POTŘEBNÝCH PRO DEMOKRATICKOU KULTURU

Hodnoty

lidská důstojnost a lidská práva
kulturní rozmanitost
demokracie, spravedlnost,
čestnost, rovnost a právní stát

Postoje

otevřenost ke kulturní rozmanitosti
a k odlišným přesvědčením,
názorům a chování
respekt
občanská uvědomělost
odpovědnost
sebedůvěra
tolerance k nejednoznačnému

KOMPETENCE

Dovednosti

samostatné učení
analytické a kritické myšlení
aktivní naslouchání
empatie
flexibilita a přizpůsobivost
jazykové a komunikační dovednosti
spolupráce; řešení konfliktů

Znalosti a kritické porozumění

sobě samému
jazyku a komunikaci
světu: politiky, zákonů, lidských
práv, kultury, kultur, náboženství,
dějin, médií, ekonomik, životního
prostředí, udržitelnosti

Kompetenční model (jakkoli jde „jen“ o konceptuální model mající své limity) není soupisem nedosažitelných cílů, ale může představovat praktický **kompas pro všechny vzdělavatele**, kterým záleží na tom, aby připravili žáky a studenty na život zodpovědných, respektujících a demokratických občanů.

Ať se z žáků, studentů a mladých lidí stanou právníci, švadleny, lékařky nebo řidiči autobusů, budou zároveň občany **spoluzodpovědnými za společnost, kterou utváří, a za svět, v němž žijeme.**

Zatímco totalitní společnosti život jedince svazují a omezují, demokracie dává **jedinci svobodu a zodpovědnost – a zároveň klade na občana nároky.** Demokracii je proto třeba se učit a o demokratickou kulturu je třeba pečovat. Vzdělavatelé k tomu mohou přispět právě tím, že povedou žáky a studenty k osvojení si těchto kompetencí.

Navržený kompetenční model:

- » vychází z reality **současného světa**
- » reaguje na **výzvy, před kterými Evropa stojí** (oslabování role politiky a vysoká míra nedůvěry v institucionalizovanou politiku, extremismus, klesající volební účast atd.)
- » bere v potaz **současné trendy, které ovlivňují život občanů** (sociální sítě, rozvoj technologií atd.)
- » čerpá poučení **z historických zkušeností**
- » může sloužit jako pomůcka a inspirace **při přípravě občanskovzdělávacích aktivit**
- » upozorňuje zobrazením kompetencí ve čtyřech oblastech na to, že je důležité **věnovat se kompetencím vyváženě** (tedy aby např. nebyl kladen důraz jen na znalosti, nebo aby při rozvoji dovedností nebyly opomíjeny hodnoty, na kterých demokracie stojí)

KOMPETENČNÍ MODEL – JAK FUNGUJE V PRAXI

„Jako učitelka češtiny a občanky často přemýšlím nad tím, co podstatného bych měla předávat svým žákům, co v nich probouzet a jak je povzbuzovat v jejich bádání. Stále intenzivněji si po letech praxe uvědomuji, že stavebním kamenem jsou pro mě znalosti a schopnost kritického pohledu na realitu.

Při práci s žáky se snažím rozvíjet i jednotlivé dovednosti – především při plánování a realizaci komunitních projektů si k mé velké radosti žáci sami uvědomují, jak podstatné je umět propojit znalosti s dovednostmi či že spolupráce a aktivní naslouchání je opravdovým uměním.

Téměř dennodenně se pak v různých situacích dostávám k postojové rovině problémových úloh či reálných situací, jež v životě školy nebo obce nastávají. Společně s žáky zjišťujeme, že odpovědnost a občanská angažovanost sice není samozřejmostí, ale stojí za to ji rozvíjet.

Zastřešujícím tématem je pak pro mé chápání vzdělávání žáků úcta k lidským právům, spravedlnosti či rovnému přístupu, což jsou témata, která jsou ve výuce i při mimoškolních akcích velmi živá. Když tedy přemýšlím nad tím, co svým žákům přináším, zjišťuji, že kromě moře faktů a dat jsou těmi majáky na pevnině právě kompetence vztahující se k demokratickému nastavení světa, v němž žijeme, tedy to, co nalézám v kompetenčním modelu.“

Iva Dobiášová, Gymnázium Mnichovo Hradiště

„Ve své práci tvořím programy primární prevence rizikového chování na základních a středních školách. Zabýváme se různými formami rizikového chování i souvisejícími tématy, mj. tzv. protektivními faktory. Jimi rozumíme rozvoj a posílení schopnosti žáků komunikovat, řešit konflikty, navazovat zdravé vztahy, odolávat negativnímu vrstevnickému tlaku nebo manipulaci, bezpečně se pohybovat ve virtuálním světě apod. A právě tento model kompetencí vhodně doplní to, na co se náš program dlouhodobě zaměřuje. Využíváme jej při probírání témat jako je bezpečný internet, rasismus a xenofobie, mediální gramotnost, kyberšikana a manipulace.“

David Holý, vedoucí Výchovných a vzdělávacích programů Proxima Sociale o.p.s.

PŘEHLED KOMPETENCÍ S KOMENTÁŘEM

Hodnoty

Hodnota lidské důstojnosti a lidských práv

Tato hodnota je založena na základním přesvědčení, že všechny lidské bytosti jsou si rovny, mají stejnou důstojnost, zasluhují si stejnou úctu, mají stejná lidská práva a základní svobody a podle toho by s nimi mělo být zacházeno.

Někdy mají lidé pocit, že „lidská práva“ jsou něco, co se jich jaksi osobně netýká. I z médií by se občas mohlo zdát, že když se řekne „lidská práva“, jde o utlačování vězňů v Číně nebo práva sexuálních menšin, což mohou být pro některé lidi vzdálená témata, protože je sami neřeší. Ale vedle těchto známých příkladů patří k hodnotě lidské důstojnosti a lidským právům také například důstojné umírání. A to se najednou může týkat každého z nás. Pokud mladým lidem ukážeme, že k hodnotě lidských práv patří i to, zda jejich prarodiče budou jednou umírat v důstojném prostředí, a nikoliv třeba v anonymní LDN na pokoji s dalšími čtyřmi neznámými lidmi, přispějeme tím k autentickému a osobnímu vnímání lidských práv. Takových příkladů přitom můžeme najít řadu – lidská práva a důstojnost se odráží např. v tématu šikany nebo třeba v přístupu k lidem bez domova.

Hodnota kulturní rozmanitosti

Tato hodnota je založena na přesvědčení, že odlišná kulturní příslušnost, kulturní rozmanitost a pluralita pohledů, perspektiv a chování by měla být kladně přijímána, uznávána a oceňována.

Propojenost současného světa je větší než kdy dříve. I díky tomu je dnes

možné snadněji než v minulosti poznávat jiné kultury. Samozřejmě hloubka onoho poznání závisí na zvoleném způsobu: je rozdíl žít půl roku v jiné zemi anebo jen zhlédnout dokument v televizi o kultuře daleké země. Kulturní rozmanitost, se kterou se tak či tak setkáváme, bychom ale měli vnímat s respektem. K porozumění této hodnotě nám může pomoci pohled na vlastní kulturu: víme a cítíme, jak byla ovlivňována místem, kde žijeme, i složitou historií s tisíci vlivů, které možná ani nedokážeme postihnout. A podobný příběh za sebou mají a nadále jej tvoří i jiné kultury. Hodnota kulturní rozmanitosti je v tomto ohledu jedinečným bohatstvím naší planety.

Hodnota demokracie, spravedlnosti, čestnosti, rovnosti a právního státu

Tato skupina hodnot je založena na základním přesvědčení, že společnosti by se měly řídit a být spravovány demokratickými postupy založenými na principech spravedlnosti, čestnosti, rovnosti a právního státu.

Demokracie není samozřejmá a je třeba o ni pečovat. To platí jak o fungování demokracie v zemích, kde má staletou tradici, jako jsou třeba Spojené státy nebo Velká Británie, ale stejně tak ve státech, které demokracii ctí kratší dobu. I proto je mimořádně důležité v mladých lidech podporovat citlivost k hodnotám spojeným s demokracií: ke spravedlnosti, čestnosti, rovnosti a respektu k právnímu státu. Rezignace na tyto hodnoty může vést k násilí, konfliktům a válkám.

Postoje

Otevřenost ke kulturní jinakosti a k odlišným přesvědčením, názorům a chování

Otevřenost je postoj k lidem, které vnímáme jako příslušníky odlišných kultur, případně k přesvědčením, světonázorům a postupům, které se od našich vlastních liší. Zahrnuje citlivost vůči odlišným lidem či názorům a ochotu a zájem se o nich dozvědět více.

Respekt

Respekt spočívá v kladném přijetí a ocenění někoho či něčeho na základě uznání jejich vlastní hodnoty, ceny a významu. Pro účinný mezikulturní dialog a demokratickou kulturu je respekt k lidem s odlišnou kulturní příslušností či odlišnými názory a postupy zcela stěžejní.

Tyto dva postoje spolu úzce souvisí a jsou spjaty i s dříve zmíněnou hodnotou kulturní rozmanitosti, proto jejich komentář spojíme. Nemusí se zde jednat jen o otevřenost a respekt k zcela odlišné kultuře, příkladem naplnění těchto hodnot a postojů je třeba i respekt k lidem, kteří z jakýchkoliv důvodů mají jiné stravovací návyky než my. Příkladem mohou být vegetariáni žijící ve společnosti, v níž převažují lidé konzumující maso. Někteří lidé jsou vegetariány z důvodu náboženství, vlastního přesvědčení nebo vzhledem ke svému zdravotnímu stavu. Je znakem vyspělého člověka, že tyto odlišnosti respektuje a snaží se jim porozumět (dozvědět se o nich více), nikoliv dané lidi přemlouvat či nutit k aplikování svého pohledu na svět. Jídlo je příklad z každodenní praxe, ale podobně tento respekt k odlišnosti funguje i v dalších oblastech. Porozumění tomuto principu a přijetí toho, co je pro druhého důležité, je jedna z klíčových kompetencí pro klidné soužití.

Občanská uvědomělost

Občanská uvědomělost se vztahuje ke komunitě či společenské skupině, která je širší než bezprostřední kruh rodiny a přátel. Zahrnuje pocit příslušnosti k dané komunitě, ohled k ostatním členům, uvědomování si vlivu vlastního jednání na ostatní, sounáležitost s dalšími příslušníky komunity a vědomí závazků vůči dané komunitě.

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe“ – těmito slovy začíná slavný citát anglického básníka Johna Donneho, kterým Ernest Hemingway uvořil svůj román Komu zvoní hrana. Zmíněná slova dobře ilustrují, že téměř žádné naše chování není bez vlivu na druhé. Skoro každý náš čin a krok má větší či menší vliv na ostatní lidi a komunitu. Komunita je dnes poměrně užívané módní slovo, které však snadno můžeme zkonkretizovat: komunitou jsou svým způsobem třeba obyvatelé jednoho panelového domu, lidé žijící ve stejné čtvrti či obci nebo jednoduše třeba všichni, kteří chodí do stejné školy. Nejen žáci a studenti, ale i učitelé a další lidé pracující ve škole. Každý – ať už v jakékoliv roli – takovou skupinu ovlivňuje, a pro funkční komunitu jsou proto zmíněné postoje velmi podstatné.

Odpovědnost

Odpovědnost je postoj k vlastnímu jednání. Zahrnuje zvažování svého jednání, vytváření záměrů morálně přiměřeného jednání, uvědomělé provádění těchto záměrů a přijetí zodpovědnosti za jejich důsledky.

Dnešní demokratické společnosti nabízejí lidem poměrně velkou míru svobody. Každý člověk má možnost si v mnoha ohledech vybrat, kterou cestou se vydá. Tato svoboda s sebou přináší nejen téměř neustálou potřebu se rozhodovat, ale také nutnost přijmout za svá rozhodnutí a jednání odpovědnost. Příkladem z běžného života může být odpovědnost řidiče auta: například na části německých dálnic není zákonem omezená rychlost. Tato svoboda však klade na řidiče nároky – zvolit takovou rychlost, která bude

přiměřená, bezpečná a ohleduplná. Řidič má přitom zodpovědnost nejen za sebe a své spolucestující, ale jeho jednání rovněž může mít vliv na ostatní auta a jejich posádky. Odpovědnost je každodenní a nedílnou součástí fungování v demokratické společnosti – bez ní by řada demokratických předností nebyla vůbec funkční.

Sebedůvěra ^[2]

Sebedůvěra je postoj ke své osobě. Zahrnuje kladné přesvědčení o vlastní schopnosti konat tak, jak je nezbytné pro dosažení vytyčeného cíle, a rovněž důvěru, že dokážeme porozumět problémům, nalézt patřičné cesty k jejich řešení, vyhnout se překážkám a dosáhnout určité změny ve světě.

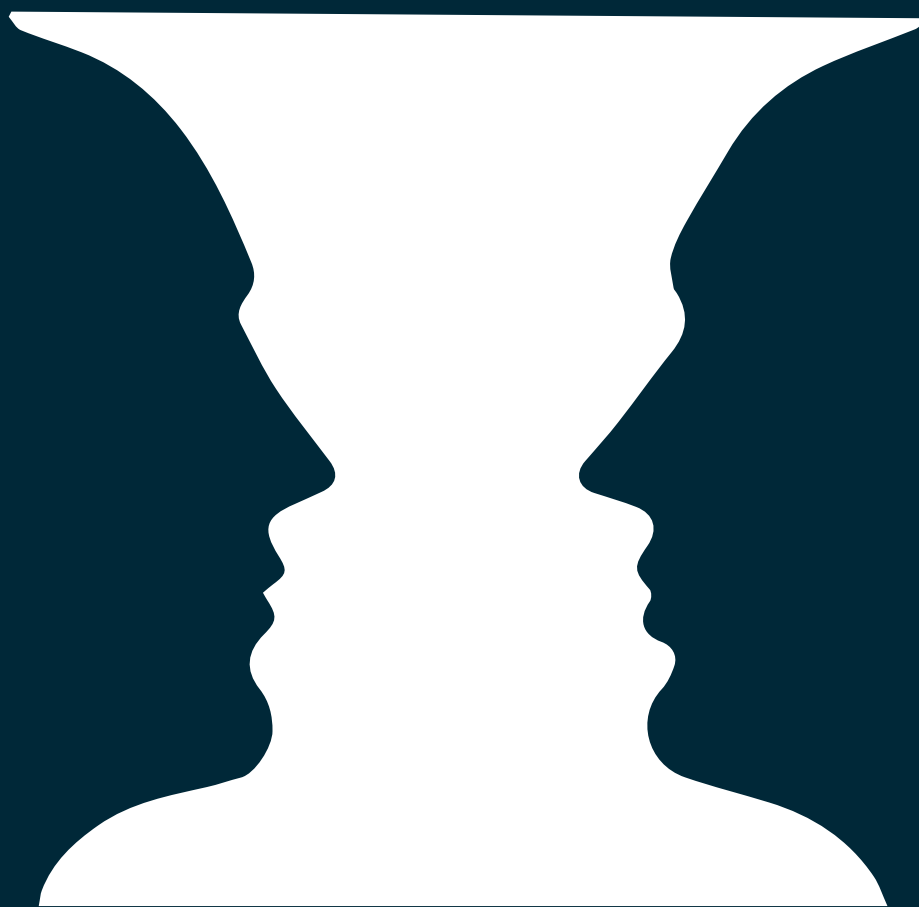
Sebedůvěra představuje zdravé sebevědomí, které je jedním z předpokladů pro to, aby člověk dokázal dosáhnout cíle. Aby hledal způsoby, jak něco pozitivního dokázat, nikoliv důvody, proč to není možné. Pokud se nám podaří rozvíjet u dětí a mladých lidí sebedůvěru, pomůžeme vytvořit atmosféru, v níž může docházet k pozitivním změnám. Ty samozřejmě nepřicházejí samy od sebe a bývají podmíněny trpělivou prací. Je ale důležité zabránit tomu, aby příliš často a nepatřičně nezaznívala věta: „To stejně nemůžu změnit.“ Sebedůvěra pomáhá „být změnou, kterou chcete ve světě vidět“, jak říkal Mahátma Gándhí, a pomáhá překonávat i vnitřní bloky – třeba když je pro někoho zdánlivě nepředstavitelné poprvé vystoupit na jevišti při školní besídce. Nejen „velké dějiny“, ale i ty malé osobní jsou plné příkladů, kdy díky sebedůvěře došlo k pozitivní změně, rozvoji a překonání překážek.

[2] V anglickém originále „self-efficacy“. Používá se též pojem „vědomí vlastní účinnosti“.

Tolerance k nejednoznačnému

Tolerance k nejednoznačnému vyjadřuje postoj k nejednoznačným situacím, které poskytují několik protichůdných interpretací. Zahrnuje pozitivní přijetí a konstruktivní jednání v takových situacích.

Říká se, že nic není černobílé. K porozumění nejednoznačnosti nám mohou pomoci obrázky^[3] (viz dále), které nabízejí minimálně dvě možné interpretace toho, co ztvárňují: má pravdu ten, kdo tvrdí, že na obrázku je váza anebo ten, kdo říká, že jsou to dvě tváře? Nejednoznačnost nás v životě provází v různých podobách a je třeba se jí naučit přijímat. Tolerance a konstruktivní jednání v kontextu nejednoznačnosti zahrnuje i zdravé pochyby, zda je naše interpretace ta správná, protože každý se může mýlit, a protože to, co se nám na první pohled jeví jako zcela jasné, takové býti nemusí.

[3] Zdroj: <http://janaas-blog.blog.cz/en/1503/opticke-klamy>

Dovednosti

Samostatné učení

Samostatné učení pokrývá dovednosti nezbytné k vyhledávání, utřídění a zhodnocení vlastního vzdělávání se v souladu se svými nároky, samostatně a bez zásahu jiných lidí.

Další klíčovou kompetencí nutnou pro rozvoj člověka v dnešních demokratických společnostech je samostatné učení. Ačkoliv je stát nadále jistým garantem vzdělávání, ať již formou povinné školní docházky nebo třeba skrze dohled nad vysokými školami, je zřejmé, že osobní odpovědnost za vzdělávání, a tedy i schopnost samostatného učení, je kompetencí, která moderního člověka provází celý život. Vzdělávání nekončí zkouškou ve škole, ale je procesem celoživotním, který má v rukou každý člověk sám. Například v situaci, kdy se v průběhu života mění práce, kterou člověk zastává, a tedy specifické odborné dovednosti, které k ní potřebuje, nabývá potřeba samostatného učení zcela konkrétní význam.

Analytické a kritické myšlení

Analytické a kritické myšlení představuje dovednosti potřebné k systematickému a logickému rozboru, hodnocení či posouzení libovolných podkladů (např. textů, argumentů, výkladů, problémů, událostí, zkušeností atd.).

Důležitost analytického a kritického myšlení můžeme v poslední době dobře ilustrovat na rozvoji tzv. fake news – lživých, zkreslujících nebo záměrně nepřesných zpráv, které se vyskytují zejména na internetu. Právě schopnost logické analýzy a kritického čtení nám může pomoci takové zprávy odhalit – a tím pádem jim nevěřit a nešířit je dál. Tyto tzv. fake news jsou součástí moderní propagandy, která je pro demokratické soužití nebezpečná, protože podněcuje nenávist. Analytické a kritické myšlení se tak stává velmi

významnou praktickou kompetencí nejen v oblasti médií a tzv. mediální gramotnosti

Aktivní naslouchání

Aktivní naslouchání a pozorování jsou dovednosti nezbytné k rozpoznání a pochopení obsahu a formy sdělení, rovněž k rozpoznání a pochopení neverbálního chování lidí.

Bez aktivního naslouchání je těžké porozumět druhému člověku. I naslouchání je ale dovednost, kterou je třeba „trénovat“, i když ji mnohdy podceňujeme. Příkladem z praxe může být obyčejný rozhovor s člověkem, o němž víme, že má na projednávané téma jiný názor než my: mnohdy si lidé během takové rozmluvy spíše připravují svoji reakci, než aby druhé straně naslouchali. Formulují své protiargumenty, připraveni do „souboje“ vstoupit hned poté, co řečník domluví, anebo – ještě hůře – během jeho promluvy. Mnohdy tak nevěnují dost soustředění na to, co říká a často k takovému rozhovoru přistupují již s předem hotovým názorem k postoji druhé strany. Taková diskuse ale stěží může vést k porozumění. Aktivní naslouchání je kompetencí důležitou pro děti diskutující na školním výletě o rozdělení do pokojů i pro státníky na mezinárodním politickém jednání. Tato kompetence je jedním ze základů demokratické diskuse.

Empatie

Empatie je soubor dovedností potřebných pro pochopení myšlenek, přesvědčení, pocitů jiných lidí; jde o schopnost nahlížet svět jejich očima.

Umění empatie si snadno můžeme přiblížit třeba na fotbalovém utkání. Lidé obvykle fandí svému oblíbenému týmu, ale je důležité umět se podívat na zápas i očima soupeře. Možná byl soupeř (ne)úmyslně poškozen chybným rozhodnutím rozhodčího, možná jeho výkon ovlivnily specifické

okolnosti (epidemie chřipky v týmu), možná se hostující tým necítil dobře na stadionu soupeře, kde na něj pokřikovali fanoušci domácího týmu (neřídící se zásadou respektu)... Schopnost vcítit se do situace jiných lidí a nahlížet na svět jejich očima je cestou, jak zmírnit nezdravě vyhrocenou polarizaci společnosti – ať už jde o fotbalové utkání „nesmiřitelných“ soupeřů nebo o volbu prezidenta. Proto je důležité kompetenci empatie rozvíjet a posilovat

Flexibilita a přizpůsobivost

Flexibilita a přizpůsobivost jsou dovednosti nezbytné ke změně a úpravě vlastních myšlenek, pocitů nebo projevů tak, abychom dokázali účinně a vhodně reagovat na nové okolnosti.

Svět se dnes zdá – i díky technologiím – rychlejší než kdy dřív. Proměňují se způsoby komunikace (fax nahradil e-mail, boom sociálních sítí málokdo předpokládal apod.) i formy a podoba práce (část práce přebírají roboti, lidé pracují více na dálku apod.) a řada dalších faktorů. Dalo by se s nadsázkou říci, že člověk je před nové okolnosti stavěn téměř každý den. Pro úspěch v novodobých společnostech tak bude zdravá míra flexibility a přizpůsobivosti nezbytná.

Jazykové a komunikační dovednosti

Jazykové a komunikační dovednosti jsou nezbytným předpokladem k přiměřené a účinné komunikaci s lidmi hovořícími stejným nebo jiným jazykem, rovněž k možnosti působit jako prostředník mezi mluvčími různých jazyků.

Jazykové a komunikační dovednosti bývají zařazovány do kategorie tzv. soft skills, které jsou dnes považovány za základní pracovní kompetence, a to téměř bez ohledu na to, jakou práci člověk vykonává – jsou užitečné pro manažera i pokladní v supermarketu. Ale svůj význam mají nejen v práci,

ale třeba i v komunikaci na sociálních sítích. Člověk, který trvale rozvíjí tyto své dovednosti, dokáže věcně a přesně argumentovat a přiměřeně reagovat. Ví, co komunikačně odpovídá dané situaci, jaká jsou specifika online a offline komunikace a dokáže tak přispívat ke kultivaci veřejné debaty. Nemusí být přitom politikem vystupujícím v televizi, ale může být „jen“ aktivním účastníkem diskuse na sociální síti.

Schopnost spolupráce

Schopnost spolupráce zahrnuje dovednosti nezbytné pro úspěšné podílení se na společných činnostech a úkolech a také dovednosti, jak ostatní ke spolupráci podnítit.

O významu spolupráce dnes už málokdo pochybuje. Za zamyšlení přitom stojí ono samotné slovo spolupráce: spolu-práce. Vyjadřuje, že společné dílo vyžaduje nasazení a úsilí všech, kteří se na něm podílejí. Spolupráce neexistuje sama od sebe a je třeba ji podporovat a pečovat o ni. Pro její porozumění je také důležité uvědomit si, že každý v týmu má nějakou roli a ne všichni mohou být lídry. Schopnost spolupráce dobře rozvíjí hry nebo týmové projekty. Spolupráce ale funguje i v rodině, v sousedských vztazích nebo třeba v nemocnici: různí lidé spolupracují na tom, aby se pacient uzdravil.

Řešení konfliktů

Schopnosti potřebné pro pochopení, zvládnutí a odstranění konfliktů pokojným způsobem. Tyto dovednosti zahrnují směřování účastníků sporu k nejlepšímu a pro všechny strany přijatelnému výsledku.

Ať chceme nebo ne, konflikty jsou přirozenou součástí života – setká se s nimi každý: v rodině, ve vztazích, na pracovišti, ale i ve sféře politiky. Naučit se je zvládat je tedy kompetence hodící se v různých životních situacích. Nezvládnutý konflikt přitom může mít řadu negativních důsled-

ků: někdy třeba ztrátu kamaráda, jindy válku mezi státy. Součástí výchovy a vzdělávání vedoucím k soužití v demokratických společnostech by proto mělo být i pokojné řešení konfliktů. Dojde-li ke konfliktu například ve škole, je jednou z úloh učitele nejen napomoci kompromisnímu a co nejvíce spravedlivému výsledku, ale také nepodceňovat samotný proces řešení konfliktů.

Znalosti a kritické porozumění

Znalost a kritické porozumění sobě samému

Zahrnuje znalost a kritické pochopení svých myšlenek, přesvědčení, pocitů a motivací, vlastní kulturní příslušnosti a světonázoru.

Porozumění sobě samému je celoživotní proces, jehož přiměřené zvládnutí lidem pomáhá žít spokojený, vyrovnaný a plnohodnotný život. Vztah k sobě samému zahrnuje jak zdravou míru sebedůvěry (viz jiná z kompetencí), tak zdravé pochybování – kritické zhodnocení myšlenek a pocitů. Kdo rozumí sám sobě, je k sobě poctivý a otevřený, může lépe porozumět druhým i své kultuře – a naopak: pochopení kultury, která člověka utvářela, pomáhá k pochopení kořenů člověka a jeho vnímání světa. Porozumění sobě samému i své kultuře může být chápáno i jako důležitý krok k porozumění světu.

Znalosti a kritické pochopení jazyka a komunikace

Zahrnuje znalost a kritické posouzení společensky přiměřených verbálních a neverbálních komunikačních zvyklostí v rámci používaného jazyka, účinků, jež mohou mít rozličné komunikační styly na ostatní lidi a také toho, jak každý jazyk vyjadřuje kulturně sdílené významy svým osobitým způsobem.

Jazyk bývá označován za nástroj komunikace. Proto je s ním třeba zacházet jako s každým jiným nástrojem: je nutné vědět, kdy a jak ho správně použít. A i tato dovednost vyžaduje trénink a zkušenosti z různých sociálních situací. Zvládnutá znalost a kritické pochopení jazyka a komunikace přispívá ke zmírnění nedorozumění a naopak k porozumění mezi lidmi. Příkladem soudobých komunikačních prvků, které zejména mladým lidem pomáhají k jednoznačnému vyjádření smyslu písemného projevu, jsou emotikony (smajlíci).

Nedílnou součástí této kompetence je znalost komunikačního partnera, kontextu komunikace a respekt k hodnotám komunikačního partnera. Kontext a hodnoty mohou být kulturně podmíněny, stejně jako významy. Je součástí zdvořilostní a kompetenční výbavy člověka, že se vyhýbá tomu, co by mohlo druhé zraňovat (např. vyprávění nevhodných vtipů) a respektuje komunikační zvyklosti partnerů (např. úklony při komunikaci s asijskými partnery).

Znalosti a kritické pochopení světa

Zahrnuje rozsáhlý a komplexní soubor znalostí a kritického porozumění různým společenským oblastem včetně politiky, zákonů, lidských práv, kultury, kultur, náboženství, dějin, médií, ekonomik, životního prostředí a udržitelnosti.

Tuto komplexní kompetenci bychom zjednodušeně mohli nazvat také základní vzdělaností, která je pro účinné zapojení do demokratické kultury stejně důležitá, jako dovednosti či postoje.

Ke kompetencím občana v demokratické společnosti patří, že se aktivně zajímá o to, co se v jeho okolí, komunitě, obci, státu, společnosti i světě děje a dokáže si k tématům najít relevantní zdroje informací, které mu pomohou v utváření vlastního názoru. Nikdo neví všechno, ale každý může udělat hodně pro to, aby světu porozuměl.

JAK MODEL VZNIKAL?

Kompetenční model je výsledkem dvouleté intenzivní práce týmu odborníků. Ti jej netvořili „od stolu“, ale zkoumali v terénu, jak ke kompetencím dosud přístupují národní kurikula či jaké aktivity v této oblasti rozvíjí neziskové organizace.

Důležitou částí přípravy projektu bylo porozumění současnému světu, třeba včetně života youtuberů, kteří jsou pro mladou generaci důležitými aktéry.

A v neposlední řadě se tvůrci kompetencí ptali samotných vzdělavatelů a mladých lidí.

Kompetenční model tak pochází od lidí z praxe a není jen produktem úředníků, kteří nikdy neopustili své kanceláře.

Model vznikal pod patronací Rady Evropy – mezivládní organizace založené v roce 1949, která klade důraz na lidská práva. V současnosti je jejím členem 47 států.

KUDY KAM DÁL?

Zaujalo vás téma demokratické kultury ve vzdělávání? Více hledejte zde:

<http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace>

Další inspiraci najdete též na metodickém portále Centra občanského vzdělávání:

<http://www.vychovakobcanstvi.cz/>

Nebo sledujte naše novinky na Facebooku:

<https://www.facebook.com/obcanskevzdelavani>

KOMPETENCE PRO DEMOKRATICKOU KULTURU

Stručný průvodce pro vzdělavatele

Proč je ve vzdělávání důležité posilovat kompetence pro demokratickou kulturu?

Vydalo Centrum občanského vzdělávání FHS UK v roce 2017 jako doplňující materiál k dokumentu „Kompetence pro demokratickou kulturu – Soužití rovných s rovnými v kulturně rozmanitých demokratických společnostech“ vydaného Radou Evropy v roce 2016.

Koncept průvodce: Centrum občanského vzdělávání FHS UK

Definice kompetencí je překladem z anglického originálu

„COMPETENCES FOR DEMOCRATIC CULTURE – Living together as equals in culturally diverse democratic societies - Executive summary“, český překlad a redakce: Centrum občanského vzdělávání FHS UK.

© Centrum občanského vzdělávání FHS UK, 2017

www.obcanskevzdelavani.cz